

สุนทรียภาพแห่งชีวิต : คุณค่าทางสถาปัตยกรรมศิลป์

เมื่อวันศุกร์ที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ราชบัณฑิตยสถานได้จัดอภิปรายทางวิชาการของสำนักศิลปกรรม เรื่อง สุนทรียภาพแห่งชีวิต : คุณค่าทางสถาปัตยกรรมศิลป์ เนื่องในโอกาสฉลองการสถาปนาราชบัณฑิตยสถาน ครบ ๗๐ ปี ไตรมาสที่ ๓ ระหว่างเวลา ๘.๓๐ - ๑๔.๐๐ น. ณ ห้องภัตตาคาร ๑ โรงแรมเดอะทวิน ทาวเวอร์ ซึ่งผู้อภิปรายประกอบด้วย นายมติ ตั้งพานิช ภาควิชาสถาปัตยกรรมศิลป์ สาขาวิชาสถาปัตยกรรม และรองศาสตราจารย์ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรม โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี ราชบัณฑิตยสถาน เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย สรุปสาระสำคัญของการอภิปรายได้ดังนี้

นายมติ ตั้งพานิช :

ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาทางกายภาพของประเทศ ทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมใหม่ ๆ และหลากหลายรูปแบบ มีความแตกต่างไปจากสถาปัตยกรรมไทยเดิมมาก ความหลากหลายมีทั้งประเภทอาคารที่มีความซับซ้อนมากขึ้น และแนวคิดใหม่ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่มีความเป็นสากลตามสมัยโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุก่อสร้างใหม่ ๆ ก็พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว สถาปัตยกรรมในประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของการปรับตัวให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป

ตามกระแส และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาทางกายภาพของเมือง การขยายตัวของเมือง การรื้อถอนอาคารเก่าเพื่อการก่อสร้างใหม่ การขยายตัวของระบบคมนาคมขนส่ง พัฒนาการต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมใหม่ในเมือง และมีผลต่อสุนทรียภาพแห่งชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

สถาปนิกมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสุนทรียภาพแห่งชีวิตทางด้านสถาปัตยกรรม โดยกระบวนการวิชาชีพที่ใช้ศาสตร์และศิลป์ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ซึ่งในงานปฏิบัติ แบ่งออกเป็น ๔ สาขา ได้แก่

๑. สถาปัตยกรรมหลักที่เน้นในการออกแบบอาคาร
๒. สถาปัตยกรรมซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมเกี่ยวกับการออกแบบวางผังเมือง ผังชุมชน
๓. ภูมิสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับการจัดภูมิทัศน์ในเมืองและธรรมชาติ

๔. สถาปัตยกรรมภายในหรือมัณฑนศิลป์ สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับการออกแบบและตกแต่งภายในอาคาร

การพัฒนาทางกายภาพ การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมต้องแลกเปลี่ยนกับพื้นที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงสุนทรียภาพของทั้งสถาปัตยกรรมที่พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้น และความงามกับประโยชน์ของภูมิทัศน์ของธรรมชาติ เป็นเรื่องของความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมต้องแลกเปลี่ยนกับ

ทรัพยากรธรรมชาติที่ทรงคุณค่ามหาศาล จึงควรต้องคำนึงถึงประโยชน์และคุณค่าสูงสุด การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการพัฒนาทางกายภาพ โดยเฉพาะการสร้างสรรคสถาปัตยกรรม เช่น การระเบิดภูเขาเพื่อมาทำปูนซีเมนต์และหินที่ใช้ในการก่อสร้าง ต้องตัดต้นไม้เพื่อนำมาใช้ การใช้พื้นที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งงาน แหล่งอุตสาหกรรมนั้น ล้วนเป็นการใช้ทรัพยากรซึ่งธรรมชาติหลายส่วนต้องถูกทำลาย การพิจารณาถึงความคุ้มค่าและผลที่จะตามมาของการแลกเปลี่ยนจึงขึ้นอยู่กับปัญญา ความรู้ และสำนึกว่าการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมใหม่ในรูปของอาคารและเมืองจะต้องได้คุณค่ามากกว่าการที่จะต้องสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติที่หาหมดแทนได้ยากนั้น มิฉะนั้นแล้วก็จะเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ไม่มีความคุ้มค่าเท่าที่ควร และจะกลายเป็นวิกฤตการณ์ของสิ่งแวดล้อมแทนสุนทรียภาพที่ควรจะมี

พัฒนาการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมมาจากความจริงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเมือง โดยมีการขยายตัวของชุมชน ซึ่งทำให้เกิดระบบคมนาคมและขนส่ง และการสื่อสาร ซึ่งยิ่งขยายตัวมากเท่าใดก็จะทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนองความต้องการมากเท่านั้น ดังนั้น ความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง ด้วยเหตุที่กระบวนการแปรเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นการพัฒนาและสร้างสรรค์เมืองรวมทั้งสถาปัตยกรรมให้คนได้ใช้นั้น นับเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจในทุกขั้นตอนของกระบวนการ

ในปัจจุบัน กระบวนการดังกล่าวซึ่งปรากฏผลให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนในรูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารและเมืองนั้นมีแนวโน้มที่น่าเป็นห่วง เนื่องจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังต่อไปนี้

๑. การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วในช่วง ๒-๓ ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้มีการก่อสร้างอาคารและการใช้ที่ดินเพื่อสนองความต้องการที่เกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
๒. อาคารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีหลายรูปแบบและประเภทการใช้สอยและมีความเป็นสากลมากขึ้น ช่วงเวลาที่ค่อนข้างเร่งรัดและเร่งรีบอันเนื่องมาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจนั้น

ทำให้อาคารต่าง ๆ เหล่านี้ขาดสุนทรียภาพและเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยที่ชัดเจน

๓. การตลาดในระบบเศรษฐกิจทำให้สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างไม่ได้คุณภาพเท่าที่ควร อาคารและสิ่งก่อสร้างจำนวนมากทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ป้ายโฆษณาที่มีขนาดใหญ่โตและมีจำนวนมากมาย เกิดขึ้นเต็มบ้านเต็มเมืองทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด รวมทั้งบนเส้นทาง ถนนหลวง และทางด่วน ซึ่งนอกจากจะเป็นมลพิษทางสายตาแล้ว ยังเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุบนทางหลวงด้วย ปัจจัยดังกล่าวมาจาก

๑. ความล้มเหลวของการบริหารการจัดการทรัพยากรที่ดิน เช่น การจัดสรรที่ดิน
๒. ขาดการวางแผนและบริหารจัดการพัฒนาเมืองที่ดีเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน
๓. การขยายตัวของระบบการขนส่งคมนาคมที่ไม่สอดคล้องและไม่ทันกับการใช้ที่ดิน
๔. พัฒนาการเทคโนโลยีสื่อสารที่รวดเร็ว
๕. การขยายตัวของธุรกิจโฆษณา
๖. การละเลยการวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์อาคารและชุมชนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตไทย

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นอาจรุนแรงถึงขั้นเป็นปัญหาที่วิกฤติในอนาคตอันใกล้

เราต้องตระหนักการสร้างสรรคพัฒนามาเมืองไม่ว่าจะเป็นอาคาร เมือง และสาธารณูปโภคต่าง ๆ อันเป็นสิ่งก่อสร้างทางกายภาพถาวรของประเทศนั้น มีต้นทุนนอกจากเงินทองแล้ว ยังต้องใช้ทรัพยากรของชาติ เวลาของทรัพยากรบุคคล จึงต้องมีความระมัดระวัง มีความฉลาดรู้เท่าทัน รู้คุณค่า รู้จักสุนทรียภาพที่จะได้รับการลงทุน ต้องมีการวางแผนที่ดี มีกฎหมาย มาตรการเพื่อกำกับวิธีการ และมาตรฐานในทางปฏิบัติที่ดี เช่น กฎหมายผังเมือง กฎหมายควบคุมอาคาร ให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ปล่อยปละละเลยให้ดำเนินไปตามแรงผลักดันหรืออิทธิพลทางการเมือง การเงิน หรือแม้แต่การใช้สื่อโฆษณาชวนเชื่อ การรวมพลังเพื่อเรียกร้องให้มีกฎหมาย มาตรการ และมาตรฐานดังกล่าวจะช่วยให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ต้องมีการวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์อย่างถูกต้อง เพื่อนำมาพัฒนามาเมืองและ

สิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า มีคุณค่า และมีสุนทรียภาพอย่างถาวรยั่งยืน

รองศาสตราจารย์วิวัฒน์ เตมียพันธ์ :

ทุกคนควรทำความเข้าใจเรื่องมรดกวัฒนธรรมซึ่งมีคุณค่าที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ ตั้งแต่ทางกายภาพจนถึงความสำนึกและความรับผิดชอบต่อวิถีชีวิตที่เราจะดำรงอยู่ การรู้คุณค่าต้องเข้าใจตนเองให้ชัดเจนแล้วจะเห็นคุณค่าบางอย่างที่ซ่อนเร้นเอาไว้ซึ่งสามารถนำกลับมาพัฒนาได้

กระแสทางเศรษฐกิจและการพัฒนาการศึกษาที่ไม่ทันต่อกระแสความเร็วรูด ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ทำให้สังคมเมืองมีการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาต่างประเทศ แต่สังคมชนบทยังคงเป็นสังคมที่พึ่งพาตนเอง มีความเรียบง่ายวิถีชนบทอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลกันระหว่างตัวอาคารสิ่งมีชีวิต พร้อมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เป็นชุมชนที่มีการดำเนินวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระแสของความเจริญยังเข้าไปไม่ถึง ชาวบ้านได้รับมรดกจากบรรพบุรุษ ซึ่งทำให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันตามธรรมชาติของคนทางกายภาพ การมีธรรมาศัยไมตรี มีความอะลุ่มอล่วย มีความเมตตา และมีความเคารพต่อกัน ทำให้เห็นถึงความงามของชีวิต

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชนบทมักไม่ได้รับการศึกษา แต่มีสำนึกที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เข้าใจสภาพแวดล้อมสามารถปรับอาคารให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ แล้วฉวยโอกาสเอากำไรจากธรรมชาติมาเสริมสร้างบรรยากาศให้อาคารน่าอยู่ เป็นสถาปัตยกรรมที่บริสุทธิ์ ที่สำคัญที่สุดคือวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างมาจากในท้องถิ่น ชาวบ้านมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับการประดิษฐ์และซ่อมแซมอาคาร มีการทำเกษตรกรรม มีการรักษาความชื้น การออกแบบอาคารโดยภูมิปัญญาของชาวบ้านซึ่งไม่อยู่ในเทคโนโลยีตะวันตก สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นความงามตามธรรมชาติ ซึ่งทุกคนควรมีความเข้าใจเรื่องทุนเดิม คือ “วัฒนธรรมไทย” กับความรู้สมัยใหม่เพื่อจะได้เกิดการวางแผนอันจะทำให้เกิดการพัฒนาและอนุรักษ์ได้อย่างราบรื่นต่อไป

นางสมภารณี ฤทธิ์สกุล
นางสาวลัดดา วรลัดนากุล
ผู้สรุปการอภิปราย
นางสาวกระลาภักษ์ แพรกทอง
นางแสงจันทร์ แสนสุภา
ผู้เรียบเรียงการอภิปราย